Vetoomus päättäjille maatalousyrittäjien haasteista

Vuoden 2017 alusta alkaen on maassamme toiminut valtakunnallinen MTK-liittojen hyvinvointihankkeiden ja Melan Välitä viljelijästä -projektin yhteinen verkosto. Jokaisessa maakunnassa on vähintään yksi työntekijä, joka auttaa maksutta vaikeuksissa olevia maatalousyrittäjiä. Toiminta on saanut alkunsa Pirkanmaalta ja Satakunnasta ja laajentunut koko Suomeen.

Verkostossa toimivien työntekijöiden yhteystiedot löytyvät keskitetysti Melan nettisivuilta: https://www.mela.fi/fi/tyohyvinvointi/valita-viljelijasta/yhteystiedot.

Maatalousyrittäjien tilanne on viime vuosina kehittynyt huonompaan suuntaan. Yrittäjäperheiden talousvaikeudet, uupumus ja näistä seuranneet sosiaaliset ja mielenterveyden ongelmat ovat työssämme arkipäivää. Maatalousyrittäjillä on usein korkea kynnys avun pyytämiseen. Kokemuksemme mukaan häpeä, epäonnistumisen tunne, mielenterveyden ongelmat ja uupumus vielä pitkittävät avun pyytämistä ja vastaanottamista.

Kohdatessaan jonkin ongelmatilanteen tai kriisin, maatalousyrittäjän pitäisi jaksaa ja osata ottaa selvää oikeuksistaan sekä ajaa asiaansa useissa eri viranomaisissa ja muissa tahoissa. Uupuneena ja kuormittuneena hakemusten tekeminen, lausuntojen ja lisäselvitysten hankkiminen ja taustatietojen selvitteleminen useille eri tahoille on haasteellista. Kun vielä eri tahoilta saadut neuvot ja vastaukset kysymyksiin saattavat olla ristiriitaisia ja puutteellisia, hakijan oikeusturva on vaarassa jäädä toteutumatta. Me MTK:n maakunnallisten hyvinvointihankkeiden ja Melan Välitä viljelijästä -projektin työntekijät eri puolilta Suomea kohtaamme usein alla mainittuja epäkohtia.

Työssämme esiin nousseita haasteita:

- **Rakennemuutos**
    - Maataloudessa on käynnissä suuri rakennemuutos. On koko yhteiskunnan ja sekä luopuvien että jatkavien maatalousyrittäjien etu, että muutosta tuetaan muutosvalmennuksella. Valmennusta tarvitsevat ensisijaisesti maatalousyrittäjät, mutta myös maatalousyrittäjien sidosryhmät, kuten maatalous- ja lomitushallinto, neuvontaorganisaatiot sekä maatalousalan oppilaitokset.
    - Tällaisen, koko alan toimintaedellytyksiä tukevan muutosvalmennuksen toteuttamiseksi tarvitaan koko maata kattava rahoitus.

- **Lomitusjärjestelmä**
    - Osassa paikallisyksiköitä lomittajien määrä on alimitoitettu, eivätkä kaikki lomittajat omaa nykymaataloudessa tarvittavaa ammattitaitoa. Se pahentaa entisestään jaksamishaasteiden kanssa painivan maatalousyrittäjän tilannetta. Heidän on vaikea irrottautua vuosilomalle tai pitää edes sairauslomaa.

    - Osasairauspäivärahalla oleva maatalousyrittäjä ei ole oikeutettu sijaisapulomitukseen. Määräaikaisella osatyökyvyttömyyseläkkeellä eli osakuntoutustuella olevilla maatalousyrittäjillä on oikeus sijaisapuun, mutta sitä pystytään käytännössä harvoin järjestämään. Näissä tapauksissa vähittäinen paluu työelämään ei käytännössä toteudu, vaikka se olisi monesti paranemisen kannalta lääketieteellisesti paras ratkaisu.

    - Lomituksen rajoittaminen yrityssaneeraustilanteissa. Yrityssaneerauksen tavoite on jatkaa toimintaa tilalla. Yrityssaneeraukseen hakeutumisprosessin aikana maatalousyrittäjä ei ole

oikeutettu lomitukseen. Moni yrittäjä uupuu odottaessaan yrityssaneerauspäätöstä, jonka käsittelyprosessi voi kestää jopa kymmenen kuukautta.

- Suurissa taloudellisissa haasteissa olevien maatalousyrittäjien sijaisapumaksujen kohtuullistamispäätöksissä on suuria alueellisia eroja.

- Lomitustoimintaan on sisällytettävä päivystyspuhelinnumero. Esimerkiksi äkillisissä kuolemantapauksen tai tapaturmaisen loukkaantumisen aiheuttamissa tilanteissa on saatava yhteys lomitustoimeen eläintenhoidon varmistamiseksi.

- **Viranomaisten antamien ohjeiden ja päätösten eroavaisuudet ja päätösten kieli**

  - Maatalousyrittäjä putoaa yhteiskunnan turvaverkon läpi, kun hänen on vaikea saada itselleen kuuluvaa sosiaali- ja työttömyysturvaa. Viranomaisilta jää usein kiireen vuoksi asian vaatimat selvitykset tekemättä eikä hallintolain neuvontavelvollisuus toteudu. Esimerkiksi MYEL-vakuutettu maatalousyrittäjä tulkitaan liian helposti päätoimiseksi yrittäjäksi, hänelle annetaan virheellistä tietoa hänen oikeudestaan työmarkkinatukeen eikä hänen mahdollisuuksiaan olla työmarkkinoiden käytettävissä tutkita aina lainkaan.

  - Päätöksissä ja neuvonnassa on suuria eroavaisuuksia riippuen käsittelijästä ja toiminta-alueesta. Vuorovaikutustaitoja ja inhimillisen kohtaamisen taitoja tulisi kehittää kaikissa organisaatioissa.

  - Päätökset tulisi kirjoittaa ymmärrettävällä kielellä ja niistä tulisi ilmetä riittävän laajasti päätöksen perustelut. Nyt perustelut ovat usein puutteellisia, niissä ei avata olosuhteita riittävästi, vaan ne sisältävät lähinnä viittauksia lakeihin ja asetuksiin. Tämä on kyseenalainen menettelytapa oikeusturvan toteutumisen kannalta.

- **Sairauspäiväraha**

  - Vaikka lääkäri on määrännyt sairauslomaa, ei Kela välttämättä myönnä sairauspäivärahaa, etenkään masennusdiagnoosilla. Maatalousyrittäjillä on edelleen korkea kynnys hakea apua ja sairauslomaa mielenterveysongelmiin. Jos maatalousyrittäjä ei saa sairauspäivärahaa, hän kokee, ettei ole henkisesti lupaa levätä tai hakeutua avun, esimerkiksi terapian piiriin.

  - Sairausloma ei ole mahdollinen myöskään taloudellisesti ja fyysisesti, koska karjatilallinen ei saa sijaisapua, ellei hänellä ole myönteistä Kelan sairauspäivärahapäätöstä. Tällöin hoitoon, esimerkiksi leikkaukseen, pääsy voi viivästyä oleellisesti. Ilman sairauspäiväraha- ja sijaisapupäätöstä lomituksen kustannukset voivat olla kymmenkertaiset. Ongelma on myös se, että Kelan sairauspäivärahapäätös voi viipyä toista kuukautta, jolloin korotettu lomitusmaksu määrätään takautuvasti.

  - Kun käsittelijälle, joka ei tunne maataloutta, ei selviä hakemuksesta riittävän hyvin, miten sairaus heikentää hakijan kykyä suorittaa omia työtehtäviään, hakija saattaa saada kielteisen päätöksen, vaikka perusteet myöntävälle päätökselle olisivat olemassa. Käsittelijät eivät usein pyydä tarpeellisia lisäselvityksiä ennen kielteisen päätöksen tekemistä. Harva maatalousyrittäjä ymmärtää, miten perusteellisesti hakemuksiin pitäisi osata kuvailla ja kirjoittaa työn luonnetta ja sairauksiaan, myös jokaiseen jatkohakemukseen. Lääkäreillä ei useinkaan ole käytännön tuntemusta maatilojen arjesta ja työn vaativuudesta, jolloin lausunnot voivat olla puutteellisia.

  - Sairauspäiväraha päättyy samasta sairaudesta 300 päivän jälkeen ja se voi koostua myös eri jaksoista. Tätä kautta myös sijaisapuoikeus päättyy 300 päivän jälkeen**,** ellei haeta työkyvyttömyyseläkettä. Esimerkiksi mielenterveyspotilailla tai tapaturma- tai muissa leikkauksia

vaativissa tapauksissa, joissa leikkaukseen pääsy viivästyy tai leikkaus epäonnistuu, paraneminen voi kestää kauemmin. 300 päivän raja voi pakottaa lomituksen puuttuessa esimerkiksi lopulliseen karjataloudesta luopumiseen, mikä ei muuten olisi perusteltua.

- **Työkyvyttömyyseläkepäätökset ja muut eläkeasiat**

    - Lääkärien lausunnoissa ei riittävän hyvin kuvata sitä, miten sairaus vaikuttaa maatalousyrittäjän kykyyn tehdä työtä. Työkyvyttömyyseläkehakemusten hylkäykset ovat usein maatalousyrittäjän terveydentilaan ja todelliseen kuntoon nähden kohtuuttomia, kun henkilö on todellisuudessa kyvytön kaikkeen työhön, myös maatilan ulkopuolisiin työtehtäviin. Kielteisen kuntoutustuki- tai eläkepäätöksen saatuaan hänen on toimeentulon turvaamiseksi työskenneltävä sairaana, mikä johtaa sairauden pahenemiseen.

    - Vaikka ikääntyvä yrittäjä olisi oikeutettu työmarkkinatukeen, hän ei pääse työttömyyspäivärahakauden päätyttyä eläkeputkeen, kuten palkansaaja. Monet ikääntyvät kotieläintilalliset joutuvat luopumaan eläimistä terveydentilansa vuoksi, mutta eivät silti pääse työkyvyttömyyseläkkeelle. Tila ei kasvinviljelytilana työllistä enää kokoaikaisesti, mutta ikääntynyt ja sairasteleva yrittäjä ei työllisty muuallekaan. Luopumistukijärjestelmän päättyessä tällaiset tapaukset tulevat lisääntymään. Ikääntyvän yrittäjän tulisi päästä eläkeputkeen työttömyyspäivärahapäivien kuluttua loppuun samoin ehdoin kuin pitkäaikaistyötön palkansaaja.

- **Verotus ja tukiehdot**

    - Verotuksen ja maatalouden tukijärjestelmien sanktiokäytäntöjen tarkoituksena on ennaltaehkäistä tahallisia väärinkäytöksiä. Tilanteessa, jossa ilmoitusten laiminlyönti johtuu sairaudesta, tapaturmasta tai muusta elämää järkyttävästä kriisistä, sanktiokäytäntö on kohtuuton. Se ei toimi tarkoituksenmukaisesti, vaan syventää kriisiä entisestään. Tästä aiheutuu ylimääräisiä kustannuksia ja tarpeetonta inhimillistä hätää. Näistä esimerkkeinä arvonlisäveroilmoituksen viivästymisestä asetettava arviovero ja sen korotus, jotka ovat yhteensä 25 000 euroa riippumatta siitä, millainen tulos yrityksestä on mahdollista saada.

- **Talous, omistajanvaihdokset ja neuvonta**

    - Tilojen taloudellinen tilanne vaihtelee todella paljon. Taloudellisissa vaikeuksissa olevat tilat tarvitsevat asiantuntevaa ja realistista talousneuvontaa sekä apua ja tukea esimerkiksi omaisuuden realisoinnissa ja pankin kanssa neuvotellessa.

    - Investointi- ja sukupolvenvaihdoslaskelmien tulee perustua oikeaan ja ajantasaiseen tietoon. Sukupolvenvaihdos on yrityskauppa, ei perinnönjako.

- **Valvonnat**

    - Viranomaisyhteistyötä tulee lisätä. Eläinsuojelurikkomusten ennaltaehkäisemiseksi valvontaeläinlääkäreiden ja neuvonnan yhteistyön tulee olla entistä tiiviimpää. Viljelijää ei saa jättää yksin valvontatulosten saapumisen jälkeen eikä keskeneräisissä tuotannonmuutosprosesseissa. Viranomaisen on noudatettava hallintolain neuvontavelvollisuutta ja tehtävä toimintasuunnitelma, miten tilanteesta selvitään ja mistä viljelijä saa tukea.

    - Valvonnat ja monimutkainen säännöstö aiheuttavat huomattavan kuormituksen viljelijöille. Kaikki toimenpiteet, joilla pystytään keventämään niiden aiheuttamaa taakkaa, ovat tärkeitä.

Vetoamme teihin päättäjiin muutosten aikaansaamiseksi. Annamme mielellämme lisätietoja.

PORISSA 2/10 2018

Eila Eerola
Välitä viljelijästä -projekti,
MELA, Keski-Suomi

Antero Kaappa
Varavoimaa Farmarille -hanke
MTK-Satakunta

Maija Kakriainen
Vipuvoimaa viljelijälle -hanke,
MTK-Pohjois-Karjala

Anita Karppinen
Menestyvä Maatilayritys -hanke,
MTK-Varsinais-Suomi

Anni Kekki
Virtaa viljelijälle -hanke,
MTK-Kaakkois-Suomi

Anu Kirves
Tarmoa maatalousyrittäjälle -hanke
Työtehoseura, Uusimaa

Ilpo Lehtinen
Välitä viljelijästä -projekti
MELA, Etelä-Savo

Marja Lamminen
Varavoimaa Farmarille -hanke,
MTK-Etelä-Pohjanmaa

Suvi Lempiälä
Myötätuulta Tuottajalle -hanke,
MTK-Keski-Pohjanmaa

Maija Pispa
Voimaa Farmarille -hanke
MTK-Pirkanmaa

Jussi Pulkkinen
Välitä viljelijästä -projekti,
MELA, Kainuu, Koillismaa

Susann Rabb
Ta hand om bonden -projekt,
LPA, Österbotten, Åland, Åboland, Nyland

Maria Savolainen
Voimaa Farmarille -hanke,
MTK-Pirkanmaa

Riitta Seppälä
Varavoimaa Farmarille -hanke,
MTK-Satakunta

Niina Suorsa
Voimaa arkeen -hanke,
MTK-Pohjois-Savo

Salla Säteri
Välitä viljelijästä -projekti,
MELA, Häme

Eija Tammela
Välitä viljelijästä -projekti,
MELA, Lappi, Pohjois-Pohjanmaa

Eila Tamminen
Menestyvä Maatilayritys -hanke,
MTK-Varsinais-Suomi

Katja Vaahtera
Varavoimaa Farmarille -hanke
MTK-Satakunta

Pirjo Ristola
Välitä viljelijästä -projekti
MELA

Kuvateksti:
Vaikeuksissa olevien maatalousyrittäjien parissa työtä tekevät hanke- ja projektityöntekijät kokoontuivat lokakuun alussa neuvottelupäiville Poriin. Kaikki allekirjoittivat yhdessä laatimansa vetoomuksen, jossa listattiin käytännön työssä esiin nousseita maatalousyrittäjien haasteita. Kuvassa vasemmalta Jussi Pulkkinen, Ilpo Lehtinen, Virve Hindström, Pirjo Saari, Maija Pispa, Katja Vaahtera, Antero Kaappa, Anu Kirves, Salla Säteri, Riitta Seppälä, Susann Rabb, Pirjo Ristola, Maria Savolainen, Eija Tammela, Anita Karppinen, Maija Kakriainen, Eila Tamminen, Anni Kekki, Eila Eerola, Marja Lamminen, Suvi Lempiälä ja Niina Suorsa.

Yhteystiedot:

MTK-liittojen hyvinvointihankkeiden työntekijät
MTK-Etelä-Pohjanmaa, *Varavoimaa Farmarille*, Marja Lamminen, 040 195 1174, marja.lamminen@mtk.fi
MTK-Kaakkois-Suomi, *Virtaa viljelijälle*, Anni Kekki, 040 593 0848, anni.kekki@mtk.fi
MTK-Keski-Pohjanmaa, *Myötätuulta Tuottajalle*, Suvi Lempiälä, 040 9209 863, suvi.lempiala@mtk.fi
MTK- Pirkanmaa, *Voimaa Farmarille*, Maija Pispa, 040 920 9801, maija.pispa@mtk.fi ja
Maria Savolainen, 050 513 7951, maria.savolainen@mtk.fi
MTK-Pohjois-Karjala, *Vipuvoimaa viljelijälle*, Maija Kakriainen, 040 575 8813, maija.kakriainen@mtk.fi
MTK-Pohjois-Savo, *Voimaa Arkeen*, Niina Suorsa, 044 705 0402, niina.suorsa@mtk.fi
MTK- Satakunta, *Varavoimaa Farmarille*, Riitta Seppälä, 044 972 6195, riitta.seppala@mtk.fi ja
Antero Kaappa, 0500 809 317, antero.kaappa@gmail.com
MTK-Varsinais-Suomi, *Menestyvä maatilayritys*, Eila Tamminen, 040 724 1271, eila.tamminen@mtk.fi ja
Anita Karppinen, 0400 541 334, anita.karppinen@mtk.fi

Työtehoseuran työntekijä
Uusimaa, *Tarmoa maatalousyrittäjille*, Anu Kirves, 050 350 4034, anu.kirves@tts.fi

Melan Välitä Viljelijästä -projektin työntekijät
Projektinvetäjä Pirjo Ristola, 029 435 2274, pirjo.ristola@mela.fi
Etelä-Savo, Ilpo Lehtinen, 046 923 3480, ilpo.lehtinen@mela.fi
Häme, Salla Säteri, 050 331 8521, salla.sateri@mela.fi
Kainuu, Koillismaa, Jussi Pulkkinen, 050 462 1109, jussi.pulkkinen@mela.fi
Keski-Suomi, Eila Eerola, 050 331 5204, eila.eerola@mela.fi, 050 3318973
Pohjois-Pohjanmaa ja Lappi, Eija Tammela, 050 3318973, eija.tammela@mela.fi
Österbotten, Åland, Åboland och Nyland, Ta hand om bonden, Susann Rabb, 050 331 9056, susann.rabb@mela.fi